

ב"מ מט

משה שווערד

1. רש"י מסכת בבא מציעא דף מט עמוד א

אלא משכון דתפס - למאי תפס אם לא להיות משכון תחת שוויו, [1] ובהיא מיהא לא קרינא ביה לא יגוש.

2. חידושי הריטב"א מסכת בבא מציעא דף מה עמוד ב

המלוה את חבירו על המשכון. פי' ולכו"ע אינו משמט אם הוא כנגד כל החוב, וטעמא מפרש רש"י דכתיב לא יגוש את רעהו והאי נגוש ועומד הוא, [2] אבל בספרי דריש ליה מדכתיב ואת אשר לך את אחיך ולא של אחיך בידך פרט למלוה על המשכון.

3. שיטה מקובצת מסכת בבא מציעא דף מט/א

רבי שמעון בן גמליאל סבר כנגד כולו הוא קונה. רש"י פירש טעם במלוה על המשכון אינו משמט משום דלא קרינן ביה לא יגוש אך לא יתיישב הכא דקאמר רבי שמעון בן גמליאל סבר כנגד כולו הוא קונה דמה בכך מכל מקום קרינא לא יגוש באידך פלגא. ויש לומר דמלוה על המשכון אינו משמט כדדריש בספרי את אחיך תשמט ידך ולא של אחיך בידך מכאן למלוה על המשכון שאין שביעית משמטתו. ורבי שמעון בן גמליאל דסבר כנגד כולו הוא קונה במלוה על המשכון נמי ואינו שוה אלא פלגא חשוב כשל אחיך בידך.

4. חידושי הריטב"א מסכת בבא מציעא דף מט עמוד א

רב כהנא יהבו ליה זוזי אכיתנא ואייקר אתא לקמיה דרב אמר ליה במאי דתפיסת זיל הב להו. פי' או קבל מי שפרע, ומשום דרב כהנא לא מקבל לטותא דרבנן אמר ליה להדיא זיל הב ליה.

5. ספר דבר יעקב

א] דאיתמר דברים רב אמר אין בהן משום מחוסרי אמנה ורבי יוחנן אמר יש בהם משום מחוסרי אמנה - הריטב"א [לעיל מח:]: מקשה על מעשה דר' חייא שסבר שערבון כנגדו הוא קונה ולכן רצה לחזור בו מהשאר [מה שיתר על הערבון], וקשה דאכתי איכא משום מחוסר אמנה לחזור בו מדבריו. ותירץ שר' חייא פוסק כמו רב שליכא בדברים משום מחוסר אמנה, וכן תירץ המהרש"א [לתד"ה מודה]. עוד תירץ הריטב"א שכל המחלוקת בין רב ור' יוחנן מיירי דוקא אם לא השתנה השער, אבל אם התיקר מותר לחזור בו. [עיין להלן אות ג שנחלקו בזה הראשונים].

6. הרא"ש על בבא מציעא פרק רביעי - סימן יד

כללא דמילתא ליכא מי שפרע אלא דברים ואיכא בהדייהו מעות וחוזר בו מחמת יוקרא וזולא. אבל אם חוזר בו מחמת הפסד כי הך עובדא דפרזק רופילא אף מי שפרע ליכא. וכן דברים ומשכון לא קאי באבל. מדאמר בפ"ק דקדושין (דף ח ע"ב)

גבי בני דרב הונא בר אבין זבון ההוא אמתא בפריטי לא הוו להו זוזי אותיבו נסכא עלויה לסוף אייקור אמתא אתא לקמיה דר' אמי אמר להו פריטי אין כאן נסכא אין כאן. ודברים בלא מעות אין רוח חכמים נותה הימנו כר' יוחנן דאמר יש בהן משום

מחוסרי אמנה. וכתב בעל המאור ז"ל בהדא תרעא אבל בתרי תרעי לית בהו משום מחוסרי אמנה. מידי דהוה אמנות לר"ש שהן קונות ללוקח שהוא אין יכול לחזור ובתרי תרעי יכול לחזור אלא קאי באבל אמרו חכמים כדאמר בפרק איזהו נשך (דף עד ע"ב) וראיה לדבר מההוא דקדושין בני רב הונא בר אבין זבון אמתא וכו' אמר להו פריטי אין כאן נסכא אין כאן. ואי סלקא דעתך יש בדברים משום מחוסרי אמנה אפי' בתרי תרעי היכי מורה להו ר' אמי לכתחלה למיהדר בהו. אטו דברים ומשכון מי גרע מדברים לחודיהו. אלא לאו ש"מ כדאמרן:

7. חידושי הריטב"א מסכת בבא מציעא דף מט עמוד א

ואידך דברים הוא ודברים אין בהם משום מחוסרי אמנה. יש מפרשים דאליבא דנפשיה אמר ליה, דאילו לר' יוחנן יש בהם משום מחוסרי אמנה ואע"ג דאייקר, והיינו דאמרינן עלה דאיתמר וכו' דאלמא בכי הא פליגי, ורב לטעמיה קאמר, ואחרים פירשו דכל בתרי תרעי מודה ר' יוחנן, וכעובדא דר' חייא בר יוסף דלעיל והכא רב לכולי עלמא אמר ליה ואפ"ל לר' יוחנן...

8. חדושי הרשב"א על מסכת בבא מציעא דף מט/א

וכתב הר"ז הלוי ז"ל דדוקא בחד תרעא אבל בתרי תרעי לא, והביא ראיה מדר' שמעון דקאמר מי שהספך בידו ידו על העליונה כלומר מוכר אבל לוקח לא ואפ"ה אסיקנא בשליה איזהו נשך (ע"ד ב') דמודה ר"ש בתרי תרעי דאפ"ל לוקח יכול לחזור בו, ומדר"ש נשמע לדין דמאחר שנשתנה השער קליש ליה אסורא. ואינה ראיה דהתם כיון דתקון רבנן חזרה אצל המוכר בין בחד תרעא בין בתרי תרעי דינא הוא דליתקון נמי אצל הלוקחות היכא דאית ליה פסידא מיהא דהיינו בתרי תרעי, אבל הכא מ"ש חד תרעא מ"ש תרי תרעי כל שאינו עומד בדבורו הרי הוא ממחוסרי אמנה דמאן דזבן ומזבין סמכא דעתייהו דלוקמו מקח זה לזה, ותדע לך דהתם נמי בין לר' שמעון בין לרבנן אפ"ל בתרי תרעי קבול' מקבל מי שפרע אלמא חייב הוא להעמיד דבורו אפילו בתרי תרעי כנ"ל. עוד הביא הרב ז"ל ראיה מעובדא דבני רב הונא בר אבין (קדושין ח' ב') דזבון אמתא ואותיבו נסכא עלה לבסוף אייקר אמתא אתו לקמיה דר' אמי ואמר להו פריטי אין כאן נסכא אין כאן ואם איתא דבתרי תרעי אית בהו משום מחוסרי אמנה היאך אמר להו הכי דמי גריעי דברים ומשכון מדברים לחודייהו, וזאת הטענה בעיני חלושה מאד דאטו אינהו הוה הדרי בהו דלימא להו דיש דבבר משום מחוסרי אמנה, אדרבה אינהו בעו לקיים מקח ומוכר הוא דבעי למהדר ביה משום דאייקר אמתא ובני רב הונא הוה בעו מיניה דר' אמי אי מצי הדר ביה מוכר אי לאו ואמר להו אין, ואלו לא היה מוכר יכול לחזור בו בלא קבלת מי שפרע, ודאי הוה אמר להו כדי שיהוה להעמיד את המוכר למי שפרע, וזו היא שדקדק ממנה הרי"ף ז"ל דדברים ומשכון אינו מקבל עליו מי שפרע, אבל עכשיו שאין המוכר צריך לקבל עליו כלום אלא שאין רוח חכמים נוחה הימנו למה ליה לר' אמי למימר להו שהמוכר החוזר בו אין רוח חכמים נוחה הימנו, ואלו היה המוכר עכשיו בפניו שמא היה אומר לו כדי שלא יחזור בו, אלא מסתברא דבין בחד תרעא בין בתרי תרעי אית ביה משום מחוסרי אמנה, וכן דעת הראב"ד ז"ל:

9. מהרש"א חידושי אגדות מסכת בבא מציעא דף מט עמוד א

אבל אמרו מי שפרע מדור וכו' וממצרים בים כו' קללו בפורענות רשעים שזה עושה כמעשיהם אשר פיהם דבר שוא ואין עומדין בדיבורם משא"כ בבני ישראל שנאמר בהו שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב וק"ל:

10. ספר חסידים - סימן מז

מלפנו מבהמות ארץ ומעוף השמים יחכמנו (איוב לה יא), מלפנו מבהמות ארץ. ילמוד אדם את בנו להיות נאמן מכלב שהוא נאמן לאדוניו. ומעוף השמים יחכמנו, ילמוד אדם מדוכיפת. זה תרנגול הבר, שבשביל שלא השלים אמונתו לשר של ים בימי שלמה עבר השמיר שהפקיד אצלו, חנק את עצמו. ולכך כל שארית ישראל ישאו ק"ו בעצמן, ויקחו משל מן הדוכיפת אשר לא יקבל שכר בשמרו אמונתו, ואם לא ישמור לא יקבל פורעניות, אתם שאם תכזבו תקבלו פורעניות, לא כל שכן שלא תעשו עולה ושלא תדברו כזב, ושלא ימצא בפיכם לשון תרמית א' בפה וא' בלב, הכל אמת, וזהו חותמו של הקב"ה, וכן אמרו חכמים דין צדק (ויקרא יט לו) הן שלך צדק ולאן שלך צדק, וקריצותיו ורמיזותיו של אדם צדק, ואף נענוע ראשו של אדם כשהוא כופף את ראשו, וכשהוא אומר לאו מנענע ראשו לצדדין, ואף האברים כולם אמתים, מישירים אהבוך (שה"ש א ד). אמר רב טבות אי יהבי לי כל חללי דעלמא לא אשנה בדבורי, כל המשנה מדבורו כאלו עובד ע"ז, שנאמר (בראשית כז יב) והייתי בעיניו כמתעתע, וכתוב (ירמ' י טו) הבל המה מעשה תעתועים. וכן עונשו של בדאי אפ"ל כשאומר אמת אין שומעין לו: אבל כל הדובר אמת ואינו דובר שקר אף להעלותו על לבו, כל דבריו מתקיימים, וגזר גזירה מלמטה והקב"ה מקיימה מלמעלה, ועל זה נאמר (איוב כב כח) ותגזר אומר ויקם לך:

11. תוי"ט על מסכת בבא מציעא פרק ז משנה א

שהן בני אברהם יצחק ויעקב - כתב הר"ב וסעודת אברהם גדולה וכו'. דאילו אברהם שלשה פרים דכתיב (בראשית י"ח) ויקח בן בקר רך וטוב ואמר רב יהודה אמר רב. בן בקר א' רך שנים. וטוב שלשה. גמרא. ונ"ל דאע"ג דמאברהם לחוד דייק איצטריך למימר נמי יצחק ויעקב. משום דאם כן אפילו פועלים שהם מזרע ישמעאל ועשו. נמי לא יצא ידי חובתו. להכי נקט שהם בני אברהם יצחק ויעקב כלומר כי ביצחק יקרא לך זרע. ביצחק ולא כל יצחק:

12. ספר תורת חיים על בבא מציעא דף מט/א

שהן בני אברהם יצחק ויעקב. בריש הפועלים פירש"י ז"ל וסעודתו של אברהם גדולה משל שלמה כדמפרש בש"ס, משמע מפירושו דהא דקאמר שהן בני אברהם בסעודה שעשה למלאכים איירי דעבד תלתא תורי לתלתא גברא כדאמר התם ותימה דא"כ יצחק ויעקב מאי עבידתיהו דלא אשכחן דסעודתיהו הוה עדיפא מדשלמה. ועוד דא"כ מאי מייתי דלמא אברהם משום כבוד אורחים הוא דעבד הכי אבל סעודת בני ביתו כשאר אינשי הוה: לכך נראה דהכי קאמר שהן בני אברהם יצחק ויעקב ברוכי השם שנתברכו מפיו יתברך בעושר וכבוד וגדולה וכיון שנתברכו מפי השכינה מסתמא סעודתיהו עדיפא הוה מדשלמה דלא כתיב גביה ברכה ולכך פריך התם למימרא דסעודת בני ביתו דאברהם עדיפא מדשלמה והכתיב ויהי לחם שלמה וגו' ואלו גבי אברהם כו' דאפילו בשעה שהכניס אורחים לא הו"ל אלא תלתא תורי ומשני התם תלתא תורי לתלתא גברי וכו' ולעולם סעודת בני ביתם של אברהם יצחק ויעקב עדיפא מדשלמה הוה לפי ערך האנשים: ולפי זה ניחא הא דקאמר בסמוך ואי סלקא דעתך דברים יש בהן משום מחוסרי אמנה היכי אמר ליה זיל הדר בך דלכאורה תימה הא פשיטא דפועלים לא סמכי דעתייהו שיעשה להן בכל יום כסעודת אברהם תלתא תורי לתלתא גברי ועוד דלקמן משמע דרב אפילו במתנה מועטת איירי וא"כ מאי ראיה מייתי מהך עובדא דהא ודאי סעודתו דאברהם כמתנה מרובה דמאי. אבל השתא אתי שפיר דאברהם משום כבוד אורחים הוא דעביד הכי כדי להאכילן שלש לשונות בחדל אבל סעודת בני ביתו נהי דעדיפא הוה מדשלמה לפי ערך האנשים היינו בתבשילין מרובין וכיוצא בו אבל פשיטא שלא צוה לשחוט לכל סעודה כל כך שוורים כפי מנין אנשי ביתו כדי להאכיל לכל אחד לשון בחדל ולהכי דייק דאי דברים יש בהן משום מחוסרי אמנה היכי אמר ליה זיל הדר בך הוה ליה למיעבד להו תבשילין הרבה כסעודת אברהם כדרך שהיה רגיל לעשות לבני ביתו אף על גב דעדיפא מדשלמה הוה מכל מקום לאו דבר גדול הוה אם האכילן ארבעה וחמשה תבשילין או אפילו יותר מכן:

13. שו"ע חושן משפט - סימן רד

(א) מי שנתן דמים ולא משך המטלטלים, אף על פי שלא נקנו לו המטלטלים כמו שנתבאר, כמו שנתבאר, כל החוזר בו, בין לוקח בין מוכר, לא עשה מעשה ישראל וחיוב לקבל מי שפרע; ואפילו לא נתן אלא מקצת הדמים: (ב) נתן דמי המקח ונאנס קודם שיקחנו, ואמר ליה: תן לי מקחי או החזר לי מעותי, אף על פי שיש עדים שאבד באונס ולא היה כח במוכר להצילו ולא נתרשל בדבר, הרי זה מחזיר הדמים ואין כאן מקום למי שפרע. וי"א דהוא הדין למי שחוזר בו מפני שהוא ירא להפסיד כל המקח: (ג) הפוסק על שער שבשוק, וקבל דמים ולא היה לו אותו המין שפסק עליו, נתבאר בסימן ר"ט (ע"ל סימן ר"ט סעיף ו').

(ד) כיצד מקבל מי שפרע, אוררין אותו בב"ד ואומרים: מי שפרע מאנשי דור המבול ומאנשי דור הפלגה ומאנשי סדום ועמורה וממצרים שטבעו בים הוא יפרע ממי שאינו עומד בדבורו. וי"א שאומרים לו: הוא יפרע ממך אם אינך עומד בדיבורך (טור בשם הרא"ש). וי"א שאומרים לו ברבים) (מרדכי ס"פ הזהב):

(ה) הלוקח מחבירו קרקע או שאר מטלטלים, ופסקו הדמים והניח משכון על הדמים, לא קנה, וכל הרוצה לחזור משניהם חוזר, ואינו חייב לקבל מי שפרע: (ו) מכר לו בדברים בלבד, ופסקו הדמים, ורשם הלוקח רושם על המקח כדי שיהיה לו סימן ידוע שהוא שלו, אף על פי שלא נתן מהדמים כלום, כל החוזר בו אחר שרשם, מקבל מי שפרע. ואם מנהג המדינה הוא שיקנה הרושם קנין גמור, נקנה המקח ואין אחד מהם יכול לחזור בו. וכל זה בשרשם בפני המוכר, או שאמר לו המוכר: רשום מקחך. (ועיין לעיל סימן ר"א):

(ז) הנושא ונותן בדברים בלבד, הרי זה ראוי לו לעמוד בדבורו אף על פי שלא לקח מהדמים כלום, ולא רשם ולא הניח משכון. וכל החוזר בו, בין לוקח בין מוכר, אע"פ שאינו חייב לקבל מי שפרע ה"ז ממחוסרי אמנה ואין רוח חכמים נוחה הימנו: (ח) וכן מי שאומר לחבירו ליתן לו מתנה, ולא נתן, הרי זה ממחוסרי אמנה. במה דברים אמורים, במתנה מועטת, שהרי סמכה דעתו של מקבל כשהבטיחו. אבל במתנה מרובה אין בה חסרון אמנה שהרי לא האמין זה שיתן לו דברים אלו עד שיקנה אותו בדברים שהם נקנים בהם:

14. נמוקי יוסף על הרי"ף בבא מציעא דף כט/א

אבל אמרו מי שפרע וכו' מודעינן ליה. דע שאם תחזור סופך ליפרע ממך: בעושה מעשה עמך. בעמך דרשינן הכי והאי לא עושה מעשה עמך הוא דכתיב [צפניה ג'] שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב וגו': והלכתא כרבא ושמעינן מינה דכל כה"ג לאו עושה מעשה עמך הוא:

15. תוספות מסכת בבא מציעא דף לח עמוד א

שמא עשאתן תרומה ומעשר על מקום אחר - הקשה ר"ת וכי נחשדו חבירים לתרום שלא מן המוקף ... והא דאמרין בהזהב (לקמן דף מט.) ישראל שאמר לבן לוי כור מעשר לאביך בידי רשאי לעשותו תרומת מעשר על מקום אחר היינו נמי בשבתות וימים טובים וכן הא דקתני בסמוך לפיכך בעל הבית עושה אותו תרומה ומעשר על מקום אחר.

16. תוספות רא"ש על בבא מציעא דף מט/א

רשאי בן לוי לעשותן תרומת מעשר על מקום אחר. כתב רבנו מאיר אע"פ שלא קנאו בן לוי במשיכה ולא בהגבהה איירי במכירי לוייה דחשיב כאלו בא לידו כדאיתא פ' כל הגט (גיטין ל, א), א"כ לא גרע מנותן רשות לחבירו שיתרום מכריו על תבואה שלו, הרא"ש ז"ל, עכ"ל. ואכתי לא אתברר דמ"ש דמיירי במכירי לוייה קשה ממ"נ, אי נימא דמכירי כהונה חשיב כמו קנין ממש א"כ היכי מוכח מינה מתנה מועטת. כיון דמכירי כהונה חשיב קנין ממש והוי זכיה גמורה, ואי נימא שמכירי כהונה אינו קנין ממש אלא דמכירי כהונה ה"ל כמתנה מועטת דאסור לחזור וכמבואר בתוס' פ' יש נוחלין (ב"ב קכג, ב ד"ה הכא במכירי כהונה) ע"ש, שכתבו טעמא דמכירי כהונה, משום מתנה מועטת דאסור לחזור, ואע"פ שאם רצה לחזור בו יכול לחזור בו מ"מ כל כמה דלא הדר הוי מוחזק ע"ש, ועמ"ש בס"י ערש (סקי"א), וא"כ אכתי אינו אלא כמו מתנה מועטת דאינו קנין ואינו שלו והאיך יכול לעשותו מעשר, ונהי דגבי בכור חשיב מוחזק אבל קנין אינו, ומ"ש עוד דלא גרע מנותן רשות לחבירו שיתרום מכריו על תבואה שלו, נמי קשה לי דהא מעשר אינו שלו ואין לו בו אלא טובת הנאה, וא"כ היכי מצי ליתן רשות לתרום משל אחרים, ואפ"ל מ"ד טובת הנאה ממון אינו אלא בערך טובת הנאה אבל גוף התבואה אינו שלו, ואפשר דהרא"ש ס"ל דלמ"ד טובת הנאה ממון ה"ל כאלו כל המעשר שלו, ועמ"ש בס"י ערש (סק"א) סברא זו בשם הריטב"א, אלא דאכתי תיקשי כיון דאנן קי"ל טובת הנאה אינו ממון וצ"ע. ובעיקר הקושיא נראה לפמ"ש הרא"ש בנדרים (לד, ב) בשם הר"ר אליעזר ממיץ, דהיכא דהיה לפניו ככר של הפקר ואין אדם סמוך לו אלא הוא שיכול לזכות בו, יכול להקדישו כיון דבידו לזכות בו, כדאמר בפ' אע"פ גבי שדה שמשכנתי לך יהיה הקדש משום דבידו לפדותה ע"ש. וה"נ כיון דודאי לא יחזור משום דשארית ישראל לא יעשו עולה ה"ל כבידו לזכות כיון דודאי יתנו לו ולא יחזור, ובידו מהני לכל הדברים לתרום ולמעשרות כדאי' פ' האומר (קידושין סב, א) גבי בידו לתלוש ע"ש. וה"נ דואי יתנו לו אלא שמחוסר קנין, והרי בידו לפדותו וכמ"ש ודו"ק:

17. ספר קצות החושן סימן רד ס"ק ג

במתנה מועטת - ... וקשה נהי שמוכסח לו שבדאי יתנו לו, אכתי במאי קנה לעשותו עכשיו תרומת מעשר כיון דעכשיו עדיין אינו שלו ולא זכה בו. וראיתי בשטה מקובצת שהרגיש בזה וכתב ז"ל: רשאי בן לוי לעשות, כתב ר"מ אע"פ שלא קנאו בן לוי לא במשיכה ולא בהגבהה, איירי במכירי לוייה דחשיב כאלו בא לידו כדאיתא פ' כל הגט (גיטין ל, א), א"כ לא גרע מנותן רשות לחבירו שיתרום מכריו על תבואה שלו, הרא"ש ז"ל, עכ"ל. ואכתי לא אתברר דמ"ש דמיירי במכירי לוייה קשה ממ"נ, אי נימא דמכירי כהונה חשיב כמו קנין ממש א"כ היכי מוכח מינה מתנה מועטת. כיון דמכירי כהונה חשיב קנין ממש והוי זכיה גמורה, ואי נימא שמכירי כהונה אינו קנין ממש אלא דמכירי כהונה ה"ל כמתנה מועטת דאסור לחזור וכמבואר בתוס' פ' יש נוחלין (ב"ב קכג, ב ד"ה הכא במכירי כהונה) ע"ש, שכתבו טעמא דמכירי כהונה, משום מתנה מועטת דאסור לחזור, ואע"פ שאם רצה לחזור בו יכול לחזור בו מ"מ כל כמה דלא הדר הוי מוחזק ע"ש, ועמ"ש בס"י ערש (סקי"א), וא"כ אכתי אינו אלא כמו מתנה מועטת דאינו קנין ואינו שלו והאיך יכול לעשותו מעשר, ונהי דגבי בכור חשיב מוחזק אבל קנין אינו, ומ"ש עוד דלא גרע מנותן רשות לחבירו שיתרום מכריו על תבואה שלו, נמי קשה לי דהא מעשר אינו שלו ואין לו בו אלא טובת הנאה, וא"כ היכי מצי ליתן רשות לתרום משל אחרים, ואפ"ל מ"ד טובת הנאה ממון אינו אלא בערך טובת הנאה אבל גוף התבואה אינו שלו, ואפשר דהרא"ש ס"ל דלמ"ד טובת הנאה ממון ה"ל כאלו כל המעשר שלו, ועמ"ש בס"י ערש (סק"א) סברא זו בשם הריטב"א, אלא דאכתי תיקשי כיון דאנן קי"ל טובת הנאה אינו ממון וצ"ע. ובעיקר הקושיא נראה לפמ"ש הרא"ש בנדרים (לד, ב) בשם הר"ר אליעזר ממיץ, דהיכא דהיה לפניו ככר של הפקר ואין אדם סמוך לו אלא הוא שיכול לזכות בו, יכול להקדישו כיון דבידו לזכות בו, כדאמר בפ' אע"פ גבי שדה שמשכנתי לך יהיה הקדש משום דבידו לפדותה ע"ש. וה"נ כיון דודאי לא יחזור משום דשארית ישראל לא יעשו עולה ה"ל כבידו לזכות כיון דודאי יתנו לו ולא יחזור, ובידו מהני לכל הדברים לתרום ולמעשרות כדאי' פ' האומר (קידושין סב, א) גבי בידו לתלוש ע"ש. וה"נ דואי יתנו לו אלא שמחוסר קנין, והרי בידו לפדותו וכמ"ש ודו"ק:

18. קובץ שעורים בבא בתרא אות שעד

(דף קכג ע"ב) בתוס' כתבו דמכירי כהונה הוי כמו מתנה מועטת דאסור לחזור בו ומ"מ מהניא חזרתו ולכאורה משמע, שמכירי

כהונה לא זכו עדיין עד שתבא לידם, וכן הבין בקצה"ח סי' רע"ה אבל באמת א"א לפרש כן, דהא במלוה מעות את הכהן, גיטין ל', מבואר דבמכירי כהונה יכול למכור חלקו, ואי נימא דלא זכה עד שתבא לידו, איך ימכור דבר שאינו שלו, וכן בסוגיין מבואר, דמוריש את בניו, ואם המוריש לא זכה בהן איך יוריש לבניו, ובקצה"ח כתב דגם בנשבע לתת לחבירו, כיון דאסור לחזור בו, יכול המקבל להוריש, ודברי תימה הן, דכיון דשבועה אינה עושין קנין, איך יוריש דבר שלא זכה בו מעולם, **ובתוס' כתובות ק"ב כתבו דיש דברים שאינם צריכין קנין, דכיון דגמר ומקני א"צ מעשה קנין, והביאו ראיה, ממתנה מועטת, ב"מ מ"ט, והיינו מדיכול לעשותו תרומת מעשר על מקום אחר, אלמא דקני, והוא תמוה לכאורה, דהא מבואר שם דיכול לחזור בו, ואי נימא דקנה, אמאי יכול לחזור, וצ"ל, כמו שמצינו - קי"ג - קנין עד אימת יכול לחזור בו, והוא דוקא בקנין סודר, והטעם, כיון שלא הוציא עדיין הדבר מרשותו, קים להו לרבנן שכונתו היתה שיכול לחזור, ה"נ במכירי כהונה, אף דגמר ומקני לאלתר, מ"מ דעתו להקנותו רק בתנאי אם לא יחזור בו עד שיבא ליד הכהן, ואם לא חזר בו, קנה הכהן למפרע, ומשו"ה מיקרי מוחזק אצל הכהן, אלא דקשה, כמו דאמרינן גבי סבתא, כיון דיכולה להפקיע ע"י מכירה לא מקירי מוחזק, להסוברין דאחרירך כאומר מעכשיו, ה"נ יכול להפקיע ע"י חזרה, ויש לחלק, דהא דיכול להפקיע מאחרירך, אף אי כאומר מעכשיו דמי, היינו משום דאחרירך משמע מה שישתייר, ואם מכר הראשון לא נשתייר, ובמה שלא נשתייר לא זכה אחרירך מעולם. אבל בנותן על תנאי אם לא יחזור בו, ולא חזר, איגלאי מילתא למפרע שקנה קנין גמור, ושפיר מיקרי מוחזק, אף שהיה ספק שמא יחזור בו הנותן, מיהו מדברי הרמ"ה גבי א"י מוחזקת היא משמע שתלוי אם הוא ספק או ודאי, ולא מיקרי מוחזק אלא אם הדבר ודאי שלא יפקיעו, כמו במתנת הקב"ה בא"י, דודאי לא יחזור בו, ולפי"ז, במכירי כהונה אי נימא דיכול לחזור, לא מיקרי מוחזק, ואפשר שהרמ"ה סובר כשיטת רבינו יונה שחולק על תוס' וס"ל, דבמכירי כהונה אינו יכול לחזור, אלא דלשיטת הרמ"ה קשה מס"פ השולח, גבי שדה החוזרת ביובל, דאין בכור נוטל בה פי שנים, למ"ד ק"פ כקה"ג דמי, והתם א"א להפקיע מהמוכר, דע"כ תחזור אצלו ביובל, וא"כ, לא הוצרך הרמ"ה לפרש בראוי דירושה דמיקרי ראוי, משום דהמוריש יכול למכור נכסיו, דבלאו ה"ט נמי כיון דאין ליורש עדיין שום זכות בנכסים מיקרי ראוי.**

19. שיעורי ר' דוד בבא מציעא דף מט עמוד א

קמג) **איך יכול להפריש קודם שקנאו ממש** גמ' ישראל שאמר לבן לוי כור מעשר יש לך בידך, בן לוי רשאי לעשותו תרומת מעשר על מקום אחד, אי אמרת בשלמא לא מצי למיהדר ביה, משו"ה רשאי, וכו'. **והקשה הרש"ש דסו"ס כיון דעדיין לא קנאו בפועל, איך יכול להפריש משאינו שלו.** וכתב דהנה הירושלמי (פ"א דתרומות ה"א) גבי תורם את שאינו שלו דאינה תרומה, נסתפק איך הדין אם הפריש מהפקר, אי הוי תרומה. והיינו האם החסרון בתורם את שאינו שלו הוי משום דאינו בעלים ע"ז, וא"כ גם בשל הפקר לא מהני **או דלמא החסרון באינו שלו, אינו משום דאינו בעלים, אלא רק מה דהוי של חבירו.** וא"כ י"ל דר' יוחנן סובר כהצד השני דחסרון דאינו שלו הוי רק מה דהוי של אחרים. אבל מהפקר יכול לתרום, ומשו"ה ה"ה הכא כיון דודאי לא ישנה דיבורו ואסחי דעתייהו הוי כהפקר, ושפיר יכול לתרום אע"פ שלא קנאו ממש, ע"ש כל דבריו, [וע"ע בשיעורי גיטין (דף ל א) ובשיעורי נדרים (דף לו ב) שהארכנו בכל זה].

20. שיטה מקובצת מסכת בבא מציעא דף מט/א

אמרו לו רבנן לרבא וליקביל עליה מי שפרע אמר להו אין הכי נמי. **האי לישנא מוכח בהדיא דכיון שקבל עליו מי שפרע פטור מגנבת המעות ואף על גב דהאי שעתא דאמר ליה שקול זוזך עדיין לא קיבל מי שפרע ואינו יכול לחזור בו בלא מי שפרע אפילו הכי כלתה שמירתו מן המעות מכיון דאמר ליה שקול זוזך.** דאי לאו הכי הוה ליה למימר והא בעי לקבולי מי שפרע ועוד מאי אין הכי נמי וזה דקדוק ברור ושלא כדברי קצת חכמים שאמרו שחייב הוא באחריותו עד שיקבל מי שפרע. ואף רש"י כן פירש אין הכי נמי או משלם השומשמן או יקבל מי שפרע. ואף על פי שפירש רבינו והא בעי לקבולי מי שפרע ודילמא לא הוה מקבל וזווי דידיה הוה הכי פירושו שהם היו סבורים שפטרו כבר והלך לו בלא שיקבל מי שפרע. ולכך הקשו לו היאך פטרנו בלא מי שפרע דילמא לא הוה מקבל ואמר להו אין הכי נמי או משלם או מקבל מי שפרע. כן נראה לי. הריטב"א:

21. תוספות הרא"ש מסכת בבא מציעא דף מט עמוד ב

הא ביתא קמך. ומסיק דאפילו שומר חנם לא הוי, והא דתנן בפרק שור שנגח את הפרה (מ"ז ב') ואם הכניס ברשות בעל חצר חייב משמע דחשיב שומר חנם, **י"ל דרבא דהכא סבר לה כרבי דאמר בכולן אינו חייב עד שיקבל עליו בעל הבית לשמור,** ואע"ג דרב פסיק התם הלכה כת"ק שמואל פליג עליה התם ופוסק הלכה כרבי והלכתא כשמואל בדיני, ועוד י"ל דכנוס שורך משמע טפי ואני אשמרנו מהא ביתא קמך.

22. ריטב"א על בבא מציעא דף מט/ב

כל הא ביתא קמך לא מיבעיא שומר שכר דלא הוי. **פי' ואע"פ שקיבל ממנו שכירות, מכל מקום הא ביתא קמך אמר ליה,** שאם לא כן פשיטא דבמאי הוי שומר שכר, אלא ודאי כדאמרן, ולרבות זה אמר כל הא ביתא קמך:

23. ש"ך חושן משפט סימן רצא

(ו) הרי הבית לפניך. ואע"פ שקבל ממנו שכירות מ"מ הא ביתא קמך אמר ליה בדק הבית בשם הריטב"א ור"ל אף על גב שקבל שכר שמירה כשישמור מכל מקום כיון דא"ל הא ביתא קמך לא קיבל השמירה **ולא הוי אפילו ש"ת** והכי מוכח בש"ס ע"ש עיין בתשובת מהרא"ן ששון סימן קמ"ד ובתשובת ר"ל ן' חביב סימן צ"ד:

24. נתיבות המשפט ביאורים סימן רצא

[ו] הרי הבית לפניך. עיין ש"ך סק"ו, אע"ג שקיבל שכר שמירה כשישמור וכו'. כלומר, אע"פ שהבטיח לו השכר בפירוש כשישמור, מ"מ כשאומר לו הרי ביתא קמך הוה כאילו פירש לו שאינו רוצה להיות שומר והשכר יהיה רק בעד הבית, וכיון שנתן לו השכר או אפילו התחייב עצמו בהשכר אחר שאמר הא ביתא קמך, הוי כאילו נתרצה ליתן לו כל השכר רק בעד הבית וחייב בכל השכר, והנפקד פטור מחיוב שמירה.

25. ספר שערים מצויינים בהלכה

לא היה דברים מעולם. יש לדקדק, היאך חולקים במציאות אם אמרו, אך הביאור בזה דלפעמים מחמת עיונם בהלכה אגב חורפייהו לא דקדקו, ויתירה מזו מצינו דשני אמוראים אמרו האלקים אמר רב נעי גמי גיטין יג. וגליון הש"ס שסן. ועי' בתוס' במס' עירובין (מא. ד"ה ביצה) שכתבו בענין אחר בשם הר"ח, דר' יהודה לא דקדק ולפיכך סמך על מה שראה ולא ידע העיקר על מה עשה כך. ועי' ש (מ.) בגליון הש"ס לרעק"א, שציין לכמ"ק בש"ס שאמרו לא היו דברים מעולם. ולפעמים מצינו שראו לרובם שעשה מעשה וטעו בטעם פסק דין של אותו מעשה כמש"כ הרשב"ם (כ"ב

26. בית הבחירה (מאירי) מסכת בבא מציעא דף מט עמוד ב

כבר ביארנו למעלה שכל שחזר מחמת אונס אין בו מי שפרע והוא הענין שלא הוזכר מי שפרע במעשה של פרזק רופילא כמו שכתבנו למעלה ויראה שאף חסרון דברים אין בו ומ"מ יראה שלא נאמר כן אלא באונס הנכר:

27. שו"ע חושן משפט - סימן רד

(ב) נתן דמי המקח ונאנס קודם שיקתנו, ואמר ליה: תן לי מקחי או חזור לי מעותי, אף על פי שיש עדים שאבד באונס ולא היה כזה במוכר להצילו ולא נתרשל בדבר, הרי זה מחזיר הדמים ואין כאן מקום למי שפרע. וי"א דהוא הדין למי שחוזר בו מפני שהוא ירא להפסיד כל המקח:

28. ספר שערים מצויינים בהלכה

יניח לנו רבי טרפון במקומינו וחזרו לדברי חכמים. [יש להקשות, האם נתת תורת כל אחד בידו, ואטו יש להם ברירה שיפסוק החכם כמו שירצו, ועי' במעיני החכמה. ובנפש חיה מפרש לפמש"כ בשו"ת כנסת יחזקאל (סי' פה) במה שפסקו שם כדעת הר"ח כו', דרשות לחכמים לעשות כך משום תיקון העולם, כמש"כ הרא"ש דרשות לחכמים לפסוק כפוסק

אחד לתקנת עולם, ות"נ ד"ל דהיה בזה תיקון המסחר, ויכולים לבקש מר' טרפון לפסוק להם כחכמים. ועי' בדברינו לעיל (כג: סוד"ה במסכת. לט: ד"ה א"ל הכי) שמצינו בחז"ל כמ"פ שפסקו ההלכה אפי' כדעת יחיד לצורך שעה, עי"ש באריכות.

29. דף על הדף בבא מציעא דף מט עמוד ב

במשנה: האונאה ארבעה כסף כו' שתות כו'.

כתב הרא"ש (ס' כ') ויראה דאפילו פחות משתות אסור לו להונות, אם יש בו שוה פרוטה, כיון שיודע שאין מקחו שוה בכך, דרחמנא אמר אל תונו בכל דבר שיש בו שיווי ממון הוזהרה תורה שלא יונה את חברו, אלא חכמים אמרו שעד שתות הוי מחילה לפי שכן הוא דרך מקח וממכר עכ"ל.

ותמה הגר"ש איגר (כתבים סי' כ"ו) דהא קי"ל לגבי גזל דאפילו פחות משו"פ אסור, ואם כן אמאי נקט הרא"ש כאן דרק אם יש בו שוה פרוטה אסור להונות.

ותירץ על פי מה שכתב בשו"ת חכם צבי (סי' פ"ו) דחצי שיעור אסור מה"ת, הוא מטעם "דאחשבי", והנה הטעם דגזל אסור בפחות משו"פ, הוא מטעם חצי שיעור, ולפ"ז י"ל דדוקא בגזל אסור, דכנ"ל כיון שהוא גזול כלשהו, הרי אחשבי להחפץ, ועבר על האיסור, משא"כ לגבי אונא' במקח, שהפחות משו"פ מובלע בתוך המקח, א"כ ל"ש בזה אחשבי, שאינו עומד בפני עצמו, ולכן פחות משו"פ שרי.

30. שיעורי ר' דוד בבא מציעא דף נ עמוד ב

(קנו) אי עובר על לא תונו ביתר משתות, [משום דעבר אמימרא דרחמנא] והנה בעיקר דברי המנ"ח הנ"ל דביותר משתות לא עבר על הלאו כיון דלא מהני המקח, לכאורה צ"ע דהא רבא סובר בתמורה (דף ד ב) דכל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני, ואפ"ה לוקין משום דעבר אמימרא דרחמנא, וא"כ ה"נ נהי דלא מהני מכירתו, מ"מ מ"ט לא עבר על הלאו.
וצ"ל דכונת המנ"ח כמו שכתב שם (במ' של"ט) [גבי לאו דלא תמכר לצמיתות] דכל מה דסובר רבא דלקי משום דעבר אמימרא דרחמנא היינו דוקא היכא דהא דלא אהני מעשיו הוי רק משום דעבר אמימרא דרחמנא, ובלא זה הוה מהני מעשיו, ולכן לוקה. אבל היכא דלא מהני מתמת סיבה אחרת, דלא רק משות דעבר אמימרא דרחמנא לא מהני, רק מתמת גורם אחר, בזה לכו"ע לא לקני. וא"כ ה"ה הכא הרי מה דלא הוי מקח אינו משום הלאו דלא תונו, אלא משום הטעות, ולכן שפיר כתב דבזה לא עבר על הלאו (ועי' להלן ס"ק רמ"ו).

31. תירושי ר' חיים הלוי הלכות מכירה פרק טו

והנראה לומר, דהנה לכאורה יש לעיין בכל אונאת שתות דעלמא דקי"ל דקנה ומחזיר אונאה, ויעו"ש ברמב"ם בהל' מכירה שם שפסק דאפילו אם המאנה לא ידע שמאנהו גם כן הדין כן דקנה ומחזיר אונאה, וצ"ע דכשמחזיר האונאה א"כ הא הוי לגביה טעות בדבר שבמדה ושבמשקל ושבמנין דחוזר, דהרי הוא היה סבור שמכר לו החפץ ביותר ונמצא שהמכר נעשה בפחות, וא"כ המאנה יבטל את המקח כמו כל טעות שבמדה ושבמשקל דחוזר, ונהי דאונאה לא הויא דהא החפץ נמכר עתה בשויו, אבל טעות מיהא הוי לגבי המחזיר האונאה, ונמצא דלא נתקיים המקח כמו שעשו, וגם דנתבטלה הפסיקה, ואמאי אין המאנה יכול לחזור. ואשר יראה מוכרח בזה, משום דבכל אונאת שתות, אי משום דין טעות הלא שתות שוה לפחות משתות דהיה צריך להיות המקח קיים כמו שפסקו זה עם זה, והא דבשתות מחזיר אונאה, הוא רק מגזירת הכתוב בפני עצמו הנאמר באונאה דשתות קנה ומחזיר אונאה, וא"כ הא נמצא דמשום עצם מעשה המקח לא היה צריך להחזיר כלל אונאה, ורק דדין תורה הוא שיחזיר, מדין החזרת אונאה שהוא זה דין וגזירת הכתוב בפני עצמו כמו החזרת גזילה. אשר ע"כ שפיר המקח מתקיים ולא דיינינן ביה דין טעות לגבי המאנה וביטול הפסיקה, כיון דמדין תורה הוא שמחזיר ולא משום עצם מעשה המקח, ע"כ לא דיינינן ביה דין טעות על ידי זה בהמקח. אכן כל זה הוא באונאה, דדין החזרתו הוא מגזירת הכתוב, משא"כ בטעות במדה ובמשקל ובמנין, דדין החזרתו לאו משום דין אונאה קאתינן עלי', כי אם דהוי טעות מעיקרא, א"כ ממילא דכשמחזיר את הטעות הא נמצא דבטלה הפסיקה לגבי המחזיר שנתכוין על המדה האחרת, וא"כ ממילא דבטל המקח, כיון דלא נתקיימה הפסיקה מעולם, וכמו שנתבאר. ולפי זה הרי ניחא הא דמייתי הגמ' לענין הוספה על המדות הך דרבא דכל שבמדה ושבמשקל ושבמנין אפילו פחות מכדי אונאה חוזר, דעיקרו בא לאשמעינן דכל שבמדה ושבמשקל אין בו משום דין אונאה כי אם דין חזרת הטעות דמעיקרא, אשר על כן ממילא, דהיכא דהמוכר והלוקח לא כווננו שניהן לדעה אחת בפסיקת המדה המקח בטל, משום דלגבי כל אחד הוי טעות בדבר שבמדה דחוזר מעיקרא, ונמצא דאין כאן פסיקה השוה לשניהם, ואין כאן מקח כלל.

32. דף על הדף בבא מציעא דף מט עמוד ב

בגמ': עד מתי מותר להחזיר בכדי שיראה לתגר או לקרובו.

בזה פירש בספר עץ הדעת טוב (פר' תולדות) מה שנאמר לאחר שעשו מכר את הבכורה ליעקב (בראשית כה, לד) 'ויקם וילך ויבז עשו את הבכורה', ולכאורה מה נפקא מיניה בזה שעשו הלך, ולשם מה מספרת זאת התורה.

אלא שעשו לא יכול לטעון אחר כך טענת אונאה, לפיכך ציינה התורה שעשו הלך ויצא ושהה כדי שיעור כדי להראות לתגר או לקרובו, ולא חזר בו, ולא זו בלבד אלא אף ביזה את הבכורה.